

ÜLEILMNE MAJANDUS 2008. AASTAL

2008. aasta oli üleilmsele majandusele raske, sest majanduskasv aeglustus järsult ja selle väljavaated halvenesid. Arenenud riikides kujunes aasta lõpuks välja sügavaim majanduslangus Teisest maailmasõjast alates. Keskset osa etendas selles USA majanduskasvu aeglustumine. Eriti negatiivsed olid majandustulemused neljandas kvartalis. Nõudluse vähenemine arenenud riikides mõjutas negatiivselt ka arenevaid riike, kus majanduskasv on palju aastaid olnud suures ulatuses suunatud ekspordile. Üleilmse kasvu aeglustumisega kaasnev ja mõneti ka ennetav protsess oli jätkuv krediidi- ja likviidsuskriis ning mitme suure panga sattumine raskustesse. Rahvusvahelise Valuutafondi hinnangul aeglustus üleilmne majanduskasv 2008. aastal 5,2%lt 3,4%le. Aastaks 2009 prognoositakse maailmamajanduses kogutoodangu ligi 1–1,5%st langust, kusjuures arenenud riikides on oodata kuni 3,5%st SKP langust (vt tabel 1).

Regiooniti oli majanduskasv 2008. aastal suhteliselt erinev. Arenenud riikides küündis majanduskasv vaid 1%ni, arenevates riikides oli kasv 6,3%. Liidrikohta hoidsid Aasia arenevad tööstusriigid 7,8%ga, kusjuures Hiina majanduskasv oli 9%. Kesk- ja Ida-Euroopa riikides aeglustus kasv 5,4%lt 3,2%le. USA majanduskasv taandus hinnanguliselt 1,1%le (2007. aastal 2%). Euroala majanduskasv oli 2008. aastal ligilähedane USA omaga (1%), Jaapanis oli tegemist nõrga majanduslangusega (-0,3%). Aasta alguse prognoosiga võrreldes oli tegelik majanduskasv USAs madalam 0,9 protsendipunkti, euroalal 0,8 protsendipunkti ning Jaapanis 1,8 protsendipunkti.¹

Tööturu seisund halvenes, sest pööre majanduslülis tõi kaasa tööpuuduse kasvu kõigis G3 riikides.

Inflatsioonitempo muutumist mõjutas tugevasti nafta hind, mis tõusis juuli alguseks ajaloolisele rekordtasemele, ületades 145 dollarit barreli eest. Seetõttu kiirenes tarbijahindade kasv arenenud riikides 2,1%lt 3,5%le. Süvenev majanduskriis koos nafta ja teiste toormete hinna järsu langusega tõi aga teisel poolaastal kaasa ka inflatsiooni kiire vähenemise.

Majanduse väljavaadete halvenemine peegeldus ka üleilmsetel finantsturgudel. Aktsiaturgudel jätkus 2007. aastal alanud hoogne langus ja G3 riikide peamised aktsiaindeksid alanesid aastaga veel ligemale 40–50%. Nagu eespool märgitud, pöördusid aasta teisel poolel langusse ka toormehinnad. Ainult kulla hind püsis eelmisel aastal 700–1000 dollari vahemikus untsi eest, mida toetas üldine ebakindluse kasv. Juhtivad keskpangad alandasid agressiivselt intressimäärasid rahapoliitilistel eesmärkidel. See mõjutas riiklike võlakirjade intressimäärasid ja tõi kaasa nii lühi- kui ka pikaajaliste intresside hoogsa languse. Finantssektori ulatuslikud raskused teravdasid usalduskriisi pankade vahel, mis jõudis haripunkti oktoobris. USA ja euroala valitsused püüdsid finantsstabiilsust toetada ulatuslike abi-meetmete rakendamisega, mille tegelik mõju aga selgub tulevikus. Teatud tuge keskpankade ja valitsuste majanduspoliitilised sammud finantsturgudele siiski andsid.

¹ Consensus Forecasts, jaanuar 2008.

Tabel 1. Maailma majanduskasvu prognoos (%)

	2008	2009	2010
Maailm	3,2	-1,0... -1,5	1,5...2,5
Arenenud riigid	0,8	-3,5... -3,0	0,0...0,5
Ameerika Ühendriigid	1,1	-2,6	0,2
Euroala	0,9	-3,2	0,1
Jaapan	-0,7	-5,8	-0,2
Arenevad riigid	6,1	1,5...2,5	3,5...4,5

Allikas: IMF, „World Economic Outlook”, märts 2009

AMEERIKA ÜHENDRIIGID JA JAAPAN

2008. aasta jooksul aeglustus USA majanduskasv märgatavalt, majandusprobleemid teravnesid ja neljandaks kvartaliks oli SKP aastane kasvutempo -0,8%. Kinnisvarahindade ja elamute müügi langus, millel oli oluline roll majanduskriisi käivitumisel, ei peatunud. Majanduse järjepidev nõrgenemine ja tööpuuduse kasv mõjutasid negatiivselt ka eratarbimist, mis moodustab ligi kaks kolmandikku USA SKPst. Tarbijate kindlustunne halvenes kiiresti ja ulatuslikult; jaemüügi aastane kasvutempo oli detsembris juba -10%.

Nõudluse langus peegeldus ka tööstustoodangu vähenemises, selle aastane kasvutempo jõudis detsembriks -7,8%ni. Eriti ränk oli nõudluse vähenemine autotööstusele, mis sundis juhtivaid autotootjaid vähendama tootmist ja jääma pankroti ärahoidmiseks lootma valitsuse abile. Majanduskriis tõi kaasa tööpuuduse märgatava kasvu: 12 kuuga tõusis tööpuudus USAs 4,9%lt 7,2%le.

USA välistasakaalu mõjutas kaubakäibe järsk langus (nii impordi kui ka ekspordi maht vähenes). Seetõttu vähenes kaubandusbilansi puudujääk 2008. aasta lõpukuudel märgatavalt. Jooksevkonto puudujääk püsis aasta esimeses kolmes kvartalis valdavalt 5% ulatuses SKPst.

Nagu eespool märgitud, kõikus inflatsioon väga tugevalt, mille põhjus oli eeskätt nafta hinna suurvolaatilisus. Juulis oli inflatsioon veel 5,5%, det-

sembriks oli see langenud 0,1%ni. Energia- ja toormehindu arvestamata alanis inflatsioon detsembriks 1,7%le. Majandusraskuste püsimisel või süvenemisel võib hinnakasvu aeglustumine üle kasvada ka pikemaks hinnalanguseks ehk deflatsiooniks.

Majanduse olukorra halvenemine sundis nii keskpanka kui ka valitsust rakendama ulatuslikke meetmeid finantssektori ja majanduse olukorra stabiliseerimiseks. Keskpank jätkas aasta jooksul baasintressimäära agressiivset alandamist 4,25%lt 0–0,25% vahemikku. Ühtlasi väljendas pank valmidust toetada majandust „bilansimahu säilitamisega kõrgel tasemel”, võttes suure hulga riskantseid varasid oma bilanssi. Valitsus omalt poolt rakendas meetmeid, mille eesmärk oli toetada finantssektorit ja turgutada majandust. Mõistagi nõudis ja nõuab see edaspidigi palju raha, mistõttu USA eelarvepuudujääk võib lähiaastail ulatuda mõne prognoosi kohaselt 7–10%ni SKPst.

Jaapanis oli SKP kasvutempo aeglustumine veelgi kiirem – see alanis nelja kvartaliga 2,2%lt -4,6%le. Põhjus peitub eeskätt Jaapani majanduse suures sõltuvuses välisnõudlusest. Ekspordi vähenemine kajastus eriti tugevalt tööstusliku tootmise vähenemises: aastane kasvutempo langes detsembris -21%ni. Ekspordi vähenemist soodustas lisaks välisnõudluse vähenemisele ka jeeni tugevnemine, mis oli tingitud investori üldisest suuremast riskikartlikkusest. Sisenõudlus on Jaapanis olnud suhteliselt nõrk juba

aastaid, jaemüügi kasvutempo langes detsembris -2,2%le. Tööpuudus tõusis 12 kuuga 3,8%lt 4,4%le. See ei tundu väga kõrgena, kuid Jaapani tööturg ei ole eriti paindlik. Nii nagu teistes G3 riikides, tõusis inflatsioonitempo aasta alguses ka Jaapanis, kuid langes aasta lõpuks 0,4%le. Nagu USAs, oli keskpank sunnitud alandama baasintressimäära, langetades selle aasta jooksul 0,5%lt 0,1%le. Jaapani riiklik sisevõlg on arenenud riikide seas üks suuremaid, ulatudes 2007. aasta andmetel 170%ni SKPst. Seetõttu on Jaapanil väga piiratud võimalused ergutada majanduskasvu.

EUROALA

Euroala riikide majanduskasv aeglustus 2008. aastal hinnanguliselt 1%le, kusjuures neljandas kvartalis langes SKP aastane kasvutempo -1,2%le. Samaselt USA ja Jaapaniga vähenes märgatavalt nii tööstus- kui ka teenindussektori aktiivsus, tööstustoodangu kasvutempo langes aasta lõpuks -11% tasemele. Ka euroalal tõi kasvu aeglustumine, kriis finantssektoris ja majanduse väljavaadete halvenemine kaasa tarbijate kindlustunde järsu vähenemise aasta teisel poolel, see langes 1985. aastast algava aegrea madalaimale tasemele. Tööpuudus, mis oli aasta alguses 7,2%, tõusis detsembriks 8%le.

Inflatsiooni areng oli euroalal samasugune nagu USAs ja Jaapanis: naftahinna tõusust tingitud hinnasurve tõstis tarbijahindade aastakasvu juunis-juulis 4%ni, kuid naftahinna järsk langus alandas inflatsioonitempo detsembriks 1,6%le. Euroala alusinflatsioon jäi seejuures siiski võrdlemisi stabiilseks ja oli aasta lõpus 1,8%.

Euroala rahapoliitika 2008. aastal peegeldas Euroopa Keskpanga muutuvat hinnangut majanduse olukorrale ja väljavaadetele. Aasta alguses oli baasintressimäär 4%. Juulis otsustas Euroopa Keskpank inflatsiooni tõusu ajal tõsta

määra 4,25%le, kuigi majanduskasvu aeglustumise tendents oli juba selgelt ilmnenud. Inflatsiooni ja majanduskasvu alanemise tingimustes alustas keskpank oktoobris baasintressimäära langetamist ja alandas selle aasta lõpuks 2%le. Euroala riikide majandusliku olukorra erinevused tulid kasvu aeglustumise käigus üha selgemini esile, mis põhjustas pikaajaliste riiklike võlakirjade intressimäärade vahe kõige kiirema kasvu euro kasutuselevõtust alates. Esile tulid eeskätt Kreeka, Hispaania, Iirimaa jt eelarveprobleemid, mis võib edaspidi tuua kaasa olukorra, kus mõni neist riikidest ei suuda eelarvepuudujääki hoida stabiilsuse ja kasvu paktiga fikseeritud 3% piires. Kuigi mitmes riigis võeti vastu riiklikud abiprogrammid majanduse toetuseks, puudub euroalal piisavalt ühtne eelarvepoliitika, mille kujundamiseks on vaja edaspidi teha rohkem jõupingutusi.

Euroala majanduse väljavaated käesolevaks aastaks on siiski veel nõrgemad kui 2008. aasta kasv. Rahvusvaheline Valuutafond prognoosib 2009. aastaks 3,2%st majanduslangust.²

² Rahvusvaheline Valuutafond, „World Economic Outlook Update“, märts 2009.